

# КНИГОЗНАВСТВО. ПРЕСОЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

---

---

## БІБЛІОГРАФІЧНА ШАШКЕВИЧІАНА (огляд бібліографічних джерел ХІХ — початку ХХІ ст.)

Луїза Ільницька

завідувач відділу наукової бібліографії  
ЛННБ України ім. В. Стефаника

*Проаналізовано бібліографічні джерела ХІХ — початку ХХІ ст., присвячені Маркіяну Шашкевичу, — праці Я. Головацького, В. Коцовського, М. Возняка, М. Марунчака, М. Шалати та ін. Звернуто увагу на ідеологічний підхід до персоналії М. Шашкевича в радянській бібліографії, культ М. Шашкевича в українській еміграційній бібліографії. Обґрунтовано формування наукової бібліографічної шашкевичіани у незалежній Україні.*

**Ключові слова:** бібліографія Маркіяна Шашкевича, Я. Головацький, В. Коцовський, М. Возняк, М. Шалата, М. Марунчак, українська еміграційна бібліографія, наукова бібліографічна шашкевичіана.

*We analyze the bibliography sources of 19<sup>th</sup> — early 21<sup>th</sup> centuries on Markian Shashkevych, in particular works by Ya. Holovatsky, V. Kotsovsky and M. Vozniak, M. Marunchak, M. Shalata etc. The ideological approach to M. Shashkevych personality in Soviet bibliography and his cult in Ukrainian immigration bibliography are considered. The grounds for the formation of scientific bibliography of Shashkevych is independent Ukraine are provided.*

**Keywords:** the biobibliography on Markian Shashkevych, Ya. Holovatsky, V. Kotsovsky, M. Vozniak, M. Shalata, M. Marunchak, ukrainian immigration bibliography, scientific bibliography of Shashkevych.

*Осуществлен анализ библиографических источников ХІХ — начала ХХІ в., посвященных Маркіяну Шашкевичу, — трудов Я. Головацького, В. Коцовського, М. Возняка, М. Марунчака, М. Шалаты. Обращено внимание на идеологический подход к персоналии М. Шашкевича в советской*

*библіографії, культ личности М. Шашкевича в українській еміграційній бібліографії. Обосновано формування научної бібліографічної шашкевичани в незалежній Україні.*

**Ключевые слова:** *бібліографія Маркіяна Шашкевича, Я. Головацький, В. Коцовський, М. Возняк, М. Шалата, М. Марунчак, українська еміграційна бібліографія, научна бібліографічна шашкевичана.*

Шашкевичезнавство як окрема гілка літературознавчих та історичних досліджень оформилося фактично в незалежній Україні, коли стало можливим об'єднання зусиль дослідників у материковій Україні та в діаспорі. Початки його заклали ще в ХІХ — на початку ХХ ст. відомі українські вчені І. Франко, К. Студинський, В. Коцовський, В. Щурат, М. Тершаковець, М. Возняк та ін.

На сьогодні реєстр досліджень про М. Шашкевича склав би кілька десятків тисяч позицій, якщо б максимально повно був охоплений матеріал. Бібліографування творчості Маркіяна Шашкевича почалося відразу після його смерті у 1843 р. Першим бібліографом М. Шашкевича був Яків Головацький — один з діячів «Руської Трійці», яка в 30–40-х рр. ХІХ ст. започаткувала національно-культурне відродження в Галичині. У збірнику «Вінок русинам на обжинки» він помістив статтю «Память Маркіяну Руслану Шашкевичу» [6]. Стаття написана через три роки після смерті М. Шашкевича, і пам'ять Головацького зберегла багато фактів з біографії і творчості М. Шашкевича (чого не можна сказати про статтю Я. Головацького 1885 р.) [7]. У згаданій статті Я. Головацького «Память Маркіяну Руслану Шашкевичу» за хронологією проаналізовані всі відомі на той час друковані і недруковані твори М. Шашкевича. За сучасною бібліографічною термінологією (Г. М. Швецової-Водки), це так звана несамостійна бібліографія — вона поміщена всередині тексту і в підрядкових примітках.

Однак слід критично підходити до окремих тверджень Я. Головацького. Так, у підрядковій примітці він зазначив видання М. Шашкевича під назвою «Печаль по смерті його величества блаженної памяти цесаря, нам щасливо панувавшого Франца І. У Львові, в печатні Ставропільській, 1835». Але такого видання не реєструє ні найбільш авторитетна «Галицько-руська бібліографія» І. О. Левицького, ні одна з перших солідних бібліографій М. Шашкевича роботи В. Коцовського [18].

В. Коцовський звернув увагу на твердження Я. Головацького і вважав, що Я. Головацький помилився, назвавши це видання замість відомого вірша «Голос галичан» (1835), написаного М. Шашкевичем і виданого у 1835 р. до дня народження цесаря Франца І.

Подаючи відомості про першу проповідь М. Шашкевича народною мовою (в основному, проповіді тоді виголошували польською або німецькою), Я. Головацький у своїй статті називає її «Слово к питомцям семінарії руської у Львові» і датує 1834 роком, зазначивши при цьому, що рукопис її невідомий. Стосовно першої проповіді М. Шашкевича по-руськи (українською мовою) серед науковців ніколи не було одноставної думки. Так, І. Брик [1] вважав, що вона була виголошена у церкві Св. Юра на Покрову (14 жовтня) 1835 р., не підтвердивши цього документально. В. Щурат [35], спираючись на свідчення Я. Головацького, датував її 4 жовтня 1834 р. в церкві Святого Духа греко-католицької семінарії (церква була зруйнована вибухом бомби під час Другої світової війни).

У збірнику документів «Львівська духовна семінарія в часах Маркіяна Шашкевича (1829–1843)» [14], виданому в 1916 р. Кирилом Студинським, подано список питомців семінарії, які виголошували проповіді (у збірнику — промови) українською, польською, німецькою мовами. Проповідь М. Шашкевича у церкві Святого Духа зазначена під датою 12 лютого 1835 р. з приміткою К. Студинського «мабуть, руською мовою». К. Студинський вважає її першою проповіддю українською мовою. М. Возняк у виданні творів М. Шашкевича 1912 р. опублікував шість проповідей українською мовою (в с. Княже, 1837 р. та Нестаничах, 1841 р.) та дві проповіді польською мовою, виголошені в соборі Св. Юра 27 липня (на Зіслання Святого Духа) та 27 серпня (на Успіння Богородиці) 1837 р. Остання має вкраплення українською мовою [19].

Натомість не переконує публікація у збірнику «Шашкевичана» [25] німецькомовного (готикою) тексту під назвою «Die Ruthener» із зазначенням рукою Я. Головацького «Собственно-ручная статья М. Шашкевича» як можливого тексту першої проповіді М. Шашкевича, який зберігся в архіві Я. Головацького в Інституті літератури ім. Т. Шевченка в Києві. Якщо вчитатись у текст українського перекладу, який поданий паралельно, то за

характером змісту це народознавчий нарис, а за стилем викладу його аж ніяк не можна вважати проповіддю. Не переконує також обґрунтування, що текст нібито для апробації подавався в консисторію німецькою мовою. Текст недатований. Матеріал, на нашу думку, потребує глибшого текстологічного дослідження.

Значний доробок у бібліографічну шашкевичіану вніс Володимир Коцовський. Про В. Коцовського «Енциклопедія українознавства» [13] подає скупі дані: директор учительської семінарії в Сокалі, літературознавець, співробітник «Зорі», «Діла», дійсний член НТШ. Автор статей про М. Шашкевича, про «Слово о полку Ігоревім» тощо. Не випадково Роман Горак назвав свою статтю «Цілком забутий Володимир Коцовський» [8], в якій докладно простежив життєвий і творчий шлях цього непересічного дослідника М. Шашкевича, праці якого про М. Шашкевича високо оцінював І. Франко [30].

Найвагомішим внеском В. Коцовського у шашкевичіану було видання творів Маркіяна Шашкевича разом із творами Івана Вагилевича та Якова Головацького у 1884 р. у серії «Руська бібліотека» І. Онишкевича [18, с. III-XLVIII] та бібліографія. Оскільки видавець помер (а саме Іван Онишкевич готував до друку твори М. Шашкевича), закінчувати роботу над виданням довелось В. Коцовському. Він завершив підготовку текстів, подав ґрунтовну передмову і бібліографію всіх трьох авторів. Бібліографія М. Шашкевича укладена за хронологічним принципом. Описи подані повністю, із примітками укладача. Виділено рубрики: «Рукописи М. Шашкевича», «Вісти о рукописах Шашкевича», література про автора подана в рубриці «О М. Шашкевичи» (описово). Зазначено при описі видань наклад. Розписані твори М. Шашкевича з «Русалки Дністрової», «Вінка Русинам на обжинки» (1846), з «Читанки» (1850) тощо. Названі рукописи із зазначенням власників: переклад Євангелія (мав І. Онишкевич, не знайдений на той час), «О запорожцях» (мав А. Вахнянин, тому в бібліографії описано з усіма помітками). Деякі автографи мав Я. Головацький. Однозначно на той час це була дуже ґрунтовна бібліографія.

Після В. Коцовського персоналію М. Шашкевича доволі вичерпно представив у «Галицько-руській бібліографії» І. О. Левицький (у т. 1 — 16 назв [4] та у т. 2 — 57 назв [5]). Хронологічний принцип подачі матеріалу в бібліографії, розписування

змісту періодичних видань у тексті бібліографії не дали змоги укладачеві виділяти персоналії окремо. Тому в іменному покажчику І. О. Левицький робить персональні гнізда. Так, під прізвищем М. Шашкевича подано перелік його публікацій і видань з відсиланням до номера позиції в бібліографії, а в літературі про автора — відсилання до прізвищ авторів, які про нього писали. Це не утруднює користування бібліографією І. О. Левицького. Окремі публікації М. Шашкевича знайдемо і в продовженні «Галицько-руської бібліографії» — тритомній «Українській бібліографії Австро-Угорщини» І. О. Левицького, щоправда, в ній відсутній допоміжний апарат, і матеріал слід розшукувати шляхом суцільного перегляду тексту, а публікації в періодиці — у розписаному в тексті бібліографії змісті цих видань.

Очевидно, найбільш кваліфікованою є так звана несаможісна бібліографія (бібліографія всередині тексту) у вступній статті М. Возняка у підготовленому ним у 1912 р. виданні творів М. Шашкевича [2]. М. Возняк ґрунтовно аналізує кожен твір Шашкевича з погляду атрибуції авторства. Адже навіть у 1911 р. деякі дослідники усно висловлювали сумніви стосовно авторства М. Шашкевича праці «Азбука і abecadło»: Uwagi nad rozprawą o wprowadzeniu abecadła polskiego do pisma ruskiego, napisaną przez ks. Lozińskiego, umieszczoną w Rozmaitościach Lwowskich roku 1834, № 29», виданої в Перемишлі у 1836 р. Додатковим аргументом для М. Возняка на користь авторства Шашкевича був той факт, що Ярослав Весоловський свого часу подарував примірник цього видання Бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка з автографом М. Шашкевича: «Многочестному Іерею Іосифу Кулчицькому Маркіян Шашкевичь хотяй незнакомець з лица». Цього примірника, на жаль, у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника немає, хоча у 1940 р. бібліотека Товариства увійшла до фондів тодішньої новоствореної академічної бібліотеки у Львові. Із двох примірників цього видання, які є у фондах, один має печатку колишньої бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка, але на ньому немає автографа, другий — з бібліотеки В. Баворовського.

Про актуальність атрибуції авторства, як при упорядкуванні видання М. Шашкевича, так і укладанні бібліографії, свідчить і той факт, що М. Тершаковець у публікації 1904 р. у «Записках Наукового Товариства ім. Шевченка» [26] приписав М. Шашкевичу

вірші 1830–1831 рр., які насправді були лише переписані ним з книги «Іфіка Ієрополітика або Філософія Нравоучительная» (1712), на що згодом вказував І. Франко [31]. На сьогодні видання М. Возняка цінне не лише для літературознавців, а й для бібліографів як найповніше джерело.

Невеличке за обсягом видання Є. Ю. Пеленського «Русалка Дністрова»: матеріали до бібліографії», складене, як видно, поспіхом до 100-річчя «Русалки Дністрової» [17], де бібліографія М. Шашкевича представлена в тексті доволі вибірково і неповно, не внесло помітних доповнень до бібліографії М. Шашкевича.

Українська бібліографія радянського періоду представлена двома виданнями: бібліографічним покажчиком Львівської бібліотеки АН УРСР «М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький» [9] та персоналією М. Шашкевича у біобібліографічному словнику «Українські письменники» [34]. У першому виданні доволі несподівано на той час обов'язковий розділ «Класики марксизму-ленізму про...» був замінений на розділ «Галичина в першій половині ХІХ ст.». Проте цей відступ від канону був лише позірний, бо на чолі розділу все одно були праці Ф. Енгельса і В. Леніна, а в примітці — «вбачливе» пояснення, що в цих працях «характеризується реакційність режиму Австрійської монархії, який здійснював політику соціального і національного гноблення підневільних народів, в тому числі й українського населення Галичини».

У плані об'єктивності бібліографії у більш вигравшному становищі був біобібліографічний словник «Українські письменники». Очевидно, йому вдалось уникнути ідеологічних «шапок». І це була доволі непогана бібліографія М. Шашкевича, хоча й усічена, звичайно, від праць галицьких дослідників міжвоєнного періоду та діаспорних публікацій.

Покажчик Львівської бібліотеки АН УРСР одержав як схвальні оцінки, так і негативні. Позитивним було звертання до особи М. Шашкевича не лише як письменника, а й священника, що було доволі сміливим на той час, зокрема, до 150-річчя від дня його народження. Укладачі намагалися зробити персоналії повними: подані вступні статті, основні дати життя і творчості кожної персоналії, праці та література про особу. Непогано продумана структура: загальні матеріали про «Руську Трійцю»; спільні видання творів; публікації за персоналіями.

До недоліків слід зарахувати велику кількість фактичних помилок, зумовлених відсутністю наочної звірки матеріалів та їх ґрунтовного дослідження. Як приклад, чотири вірші польською мовою в журналі «*Dziennik m6d paryskich*» (1841), підписані криптонімом J. D., були приписані І. Вагилевичу, хоча насправді автором їх був Ян Добжанський [12]. У покажчику пропущено багато праць Я. Головацького. Я. Дашкевич у рецензії в «Науково-інформаційному бюлетені Архівного управління УРСР» [10] нарахував їх до 200 і навіть поставив під сумнів значення такого покажчика для історіографічних та джерелознавчих досліджень, хоча інші рецензенти [21] вважали його корисним.

Навіть дослідники в діаспорі, зокрема Михайло Марунчак [15], оцінив цей покажчик як подію в шашкевичіані, однак докоряв укладачам, що вони подали лише джерела до життя і творчості поета, але не його національного культу, який в українській спільноті здобув одне з передових місць як поет-відродитель, предтеча українського соборництва та модерного українства. Покажчик М. Марунчака «Маркіян Шашкевич» до сьогодні є найповнішим джерелом досліджень творчості М. Шашкевича в діаспорі, але, на жаль, дуже обмеженим стосовно праць в материковій Україні та за її межами, які подають діяльність М. Шашкевича і «Руської Трійці» в контексті загальнослов'янського відродження, що не менш важливо для бібліографії М. Шашкевича, ніж його культ.

Якщо порівняти аналізований покажчик Львівської академічної бібліотеки і покажчик «Маркіян Шашкевич» М. Марунчака, то в останньому значно розширені хронологічні рамки, але на доборі літератури позначилась відсутність у діаспорі праць дослідників в Україні і тому багато описів подані без наочної звірки, що призвело до великої кількості помилок. Для прикладу: зазначена під 1893 р. праця «Перевезення тлінних останків Маркіяна в 50-ті роковини смерті» як видання І. Брика насправді належить І. Чапельському і має назву «Маркіян Шашкевич, його життя і значення. В П'ятдесяті роковини його смерті. Написав член Головного відділу Т-ва «Просвіта» (авторство визначив І. Калинович у покажчику «Список видань т-ва «Просвіта» у Львові. 1868–1924», Львів, 1924). До речі, І. Брику у 1893 р. було всього 14 років.

Слід визнати і невдалу систематизацію, відсутність перехресних відсилань в розділах, які подають загальні матеріали, в яких є

матеріал про М. Шашкевича, і персонально присвячені М. Шашкевичу [11]. Можна лише зробити висновок, що у бібліографії важлива не лише повнота відбору, а й точність і достовірність опису, яку можна забезпечити лише наочною звіткою джерел. Це підтверджує навіть такий факт, як публікація у згаданому покажчику фото обкладинки перевидання «Русалки Дністрової» 1987 року, підготовленого М. Шалатою, як нібито недавно знайденої оригінальної обкладинки першого видання, що дезорієнтує читача.

Наочну звітку і докладне дослідження матеріалу ми поставили головним завданням, укладаючи бібліографічний покажчик «Руська Трійця: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький», який видала Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН України у 1993 р. [24]. До покажчика включені як літературознавчі та історичні дослідження, так і матеріали, за висловом М. Марунчака, стосовно культу Шашкевича (відзначення ювілеїв, популяризація його творчості тощо), але основна увага приділялася розшуку тих матеріалів, які подають М. Шашкевича у контексті загальнослов'янського відродження, не зводячи його ролі лише до галицького будителя. Велика увага приділена ґрунтовному анотуванню бібліографічних описів, які часто стають мікродослідженнями. Використані джерела українською, чеською, польською, словацькою мовами. Проте ця персоналія також неповна, оскільки спецфонди на початку 1990-х рр. тільки відкрились і велика маса матеріалу залишилась неопрацьованою, на що вказували рецензенти [16; 20], подаючи доповнення. Треба сказати, що через 20 років, які минули після виходу покажчика, доповнення на сьогодні сягають понад 300 назв, при тому, що укладач лише принагідно збирала матеріал. Особливо багато матеріалів є в «Календарях», читанках, які можна виявити, лише переглянувши їх посторінково. Розписування змісту календарів, читанок, збірників праць, антологій міжвоєнного періоду, яке здійснюють сьогодні укладачі бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939», лише у виданих двох томах за 1914–1923 рр. [27; 28] поповнило шашкевичіану 32-ма назвами, не зареєстрованими раніше у бібліографії М. Шашкевича.

Як джерело бібліографічної шашкевичіани можна назвати збірник наукових праць «Шашкевичіана», що виходив у 1963–1988 рр. під



егідою Інституту-заповідника М. Шашкевича у Вінніпезі за редакцією М. Марунчака, який подарував Львівській академічній бібліотеці 35 його випусків у 1990 р. З 1996 р. збірник видає Шашкевичівська комісія у Львові (вийшло 5 випусків у 3-х томах). Якщо розписати львівські випуски (канадська «Шашкевичіана» розписана у покажчику М. Марунчака), то це буде солідним доповненням до бібліографії М. Шашкевича. Щоправда, самої бібліографії збірник не подає, хоча попередній, у Канаді, майже щономера 12 років поспіль подавав бібліографічні огляди шашкевичіани Анатолія Курдидика.

Можна говорити про внесок у шашкевичіану двох видань-реєстрів архівних праць, зокрема, «Русалка Дністрова: документи і матеріали» [23] та «Рукописи архіву М. С. Шашкевича» [22]. Збірник документів і матеріалів про «Русалку Дністрову» вперше увів у науковий обіг багато нових архівних джерел до історії видання «Русалки Дністрової». Документи подані в українських перекладах із сербської, хорватської, угорської, чеської, польської, німецької мов. Значна кількість опублікованих матеріалів стосується вшанування пам'яті М. Шашкевича. Бібліографія у затекстових примітках цього видання налічує 595 позицій.

Опис архіву М. Шашкевича у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника — це не покажчик, бо він має свою специфіку архівознавчого видання, але якоюсь мірою служить і бібліографією М. Шашкевича. Чітко виділені рубрики залежно від виду рукопису, в межах яких збережена хронологія подачі матеріалів. У відділі рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника тоді було зареєстровано 5 автографів віршів М. Шашкевича, а 5 — переписаних рукою Я. Головацького. До речі, рукопис вірша «Безрідний», який М. Марунчак у біобібліографічному покажчику «Маркіян Шашкевич» і згаданий збірник «Русалка Дністрова»: документи і матеріали» подають як автограф М. Шашкевича, згідно з описом О. Дзьобана, насправді переписаний рукою Я. Головацького.

Із монографічних видань, які, мабуть, найбільше прислужились бібліографічній шашкевичіані, можна виділити два — видана в радянський час монографія Михайла Шалати «Маркіян Шашкевич: життя, творчість і громадсько-культурна діяльність» [32], і в сучасній незалежній Україні — Ірини Фаріон «Отець Маркіян Шашкевич — український мовотворець: лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму» [29]. Перше доволі насичене архівними

матеріалами і бібліографією у примітках і досі є одним із найгрунтовніших джерел до шашкевичіани. Друге подає перелік у тексті майже всіх творів М. Шашкевича з точки зору своєї теми. Для популяризації, або культу М. Шашкевича, це доволі вдалий прийом.

Підсумовуючи, можна погодитися з побажанням М. Марунчака створити всеукраїнську бібліографію М. Шашкевича силами дослідників материкової України та діаспори. Як зазначали шашкевичезнавці, на часі також повне видання творів М. Шашкевича. Таке видання нещодавно вийшло з друку. Упорядкував його відомий шашкевичезнавець Михайло Шалата [33]. Видання супроводжують ґрунтовні коментарі до кожного твору, які за своєю інформаційною наповненістю також можуть служити бібліографічним джерелом. На жаль, не виходить більше цінний збірник «Шашкевичіана» (останній том вийшов 1994 р.), який подавав найновіші дослідження, присвячені діячам «Руської Трійці» загалом і М. Шашкевичу зокрема. Сплеск ювілейних заходів до 200-річчя від дня народження М. Шашкевича у 2011 р. та 175-річчя видання «Русалки Дністрової» у 2012 р., зокрема шашкевичівські конференції, акції на місцях, пов'язані з іменем М. Шашкевича, пам'ятні дні засвідчують, що з культом Шашкевича у нас значно краща ситуація, ніж з глибокими шашкевичезнавчими науковими і бібліографічними дослідженнями.

Якщо говорити про культ, то згадаємо, що у 1936 р., коли в Галичині відзначалось 100-ліття «Зорі» М. Шашкевича (укладеної, але забороненої до друку і виданої у зміненому вигляді як «Русалка Дністрова» у 1837 р.), Українське Богословське товариство закликала вшановувати цю річницю «не порожніми фразами і панегіриками, але річевими матеріалами до пізнання доби». До цієї дати Товариство підготувало два томи джерельних матеріалів «У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича» [3]. Сучасним дослідникам є на кого орієнтуватися, бо ще досі немає всеукраїнської бібліографії М. Шашкевича.

1. Брик І. Незабутні діла Маркіяна Шашкевича / Іван Брик // У століття «Русалки Дністрової»: ювілейна одноднівка. — Золочів, 1937. — С. 7-9.
2. Возняк М. Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію / Михайло Возняк // Писання Маркіяна Шашкевича / видав Михайло Возняк. — Львів, 1912. — С. VII-XXI. — (Збірник філологічної секції НТШ; т. 14).

3. *Возняк М.* У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича (1839–1934): нові розшуки про діяльність його гуртка. Ч. 1-2 / *Михайло Возняк.* — Львів : накладом Богословського Наук. Т-ва. — 1935–1936. — 324 с. — (Праці Богословського Наукового Товариства у Львові ; т. 9).
4. Галицько-русская Библиографія XIX столѣтїя съ узглядненїемъ рускихъ изданїй появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ 1801–1886 / составил *Иван Ем. Левицкій.* Т. 1 : Хронологическій списокъ публикацій [1801–1860]. — Львовъ : Изд. автора, 1887–1888. — XXII, 1, 161 с. — Указатель именамъ авторовъ и заглавїямъ публикацій: с. 131-161.
5. Галицько-русская Библиографія XIX-го столѣтїя дополненная русскими изданїями вышедшими въ Венгрии и Буковинѣ / составилъ *Иванъ Ем. Левицкій.* Т. 2 : Хронологическій списокъ публикаціямъ [1861–1886]. — Львовъ : Типографія Ставропігійскаго Ин-та, 1895. — VIII, 736 с. — Указатель именамъ авторовъ и заглавий: с. 595-733.
6. *Головацький Я.* Память Маркіяну Руслану Шашкевичу / *Я. Головацькій* // Вѣнок Русинам на обжинки. Часть первая, к пользѣ и вспоможенію галицкихъ селянъ черезъ поведень вторѣчну пѣдупалыхъ / уплѣвъ *Иванъ Б. Ф. Головацькій.* — У Вѣдни : черенками оо. Мехитаристѣвъ, 1846. — С. 47-66.
7. *Головацький Я. Ф.* Воспоминанія о Маркиане Шашкевиче и Иване Вагилевиче / *Я. Ф. Головацькій* // Литературный сборникъ издаваемый литературнымъ обществомъ Галицко-Русской матицы. — Львовъ, 1885. — Вып. 1. — С. 10-41.
8. *Горак Р.* Цѣлкомъ забутий Володимир Коцовський / *Роман Горак* // Українське літературознавство. — Львів, 2008. — Вип. 70. — С. 58-116.
9. *Гуменюк М. П.* М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький : бібліогр. покажч. / *М. П. Гуменюк, Є. Є. Кравченко* ; Львівська бібліотека АН УРСР ; [вступ. стаття «Історичне та літературне значення «Руської трійці» А. Халімончука, с. 7-13]. — Львів, 1962. — 135 с.
10. [*Дашкевич Ярослав*]. [Рецензія] / *С. Козаченко* // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. — 1963. — № 5. — С. 75-76.
11. *Льницька Л. І.* За всеукраїнську бібліографію Маркіяна Шашкевича / *Луїза Льницька* // Дзвін. — 1990. — № 8. — С. 138-140. — Рец. на кн.: Маркіян Шашкевич : біобібліогр. покажч. / *Михайло Марунчак.* — Вінніпег, 1989. — 206 с.
12. *Льницька Л. І.* Якщо не Вагилевич... / *Луїза Льницька* // Жовтень. — 1986. — № 5. — С. 128-129.
13. Коцовський Володимир // Енциклопедія українознавства : словникова частина / Наукове товариство ім. Шевченка. — Париж ; Нью-Йорк, 1959. — Т. 3. — С. 1153.

14. Львівська духовна семінарія в часах Маркіяна Шашкевича (1829–1843) / передм. *К. Студинського*, с. I–CCLX. — Львів, 1916. — CCLX, 416 с. — (Збірник філологічної секції НТШ ; т. 17/18).
15. *Марунчак М.* Маркіян Шашкевич: біобібліогр. покажч. / *Михайло Марунчак*; [вступ. стаття *М. Марунчака* «За всеукраїнську бібліографію М. Шашкевича», с. 7-9]. — Вінніпег : Ін-т заповідник Маркіяна Шашкевича, 1989. — 206 с. — (Бібліотека Шашкевичани ; чис. 7).
16. *Медведик П.* [Рецензія] / *Петро Медведик* // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. — Львів, 1995. — Т. 229 : Праці філологічної секції. — С. 585-592. — Рец. на вид.: «Руська трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький (1834–1990) : бібліогр. покажч. / ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України ; [уклад. *Л. І. Ільницька* ; передм. *Р. Лубківського*, с. 3-4 ; наук. ред. *Ф. І. Стеблій*]. — Львів, 1993. — 380 с.
17. *Пеленський Є. Ю.* «Русалка Дністрова» : матеріали до бібліографії / *Є. Ю. Пеленський*. — Львів, 1937. — 22 с. — (Книгознавчі записки / Українське товариство бібліофілів ; чис. 2).
18. Писання Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича и Якова Головацького / [«Передне слово», «Введення», «Бібліографія» В. Коцовського, с. III–XLIII]. — Львів : Вид. «Академічного братства», 1884. — XLIII, 382 с. — (Руска бібліотека И. Онишкевича ; т. 3).
19. Писання Маркіяна Шашкевича / видав *Михайло Возняк*; [вступ. стаття *М. Возняка*], с. VII–XXI. — Львів, 1912. — XXIV, 294 с. : 2 л. автогр. — (Збірник філологічної секції НТШ ; т. 14).
20. *Полєк В.* «Руська трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький : бібліогр. покажч. (1834–1990) [Рецензія] / *Володимир Полєк* // Шашкевичана. Нова серія. — Львів ; Броди ; Вінніпег, 1996. — Вип. 1/2. — С. 427-430.
21. *Полєк В. Т.* Корисний бібліографічний покажчик / *В. Т. Полєк* // Радянське літературознавство. — 1964. — № 6. — С. 120-130.
22. Рукописи архіву М. С. Шашкевича : опис / [уклад. *О. О. Дзьобан*]; ЛНБ ім. В. Стефаніка. — Львів, 1979. — 66 с. : 5 л. іл., портр.
23. «Русалка Дністрова» : документи і матеріали / [упоряд.: *Ф. І. Стеблій* та ін.] ; АН УРСР, Ін-т суспільних наук, ЦДІА УРСР у Львові. — Київ : Наук. думка, 1989. — 542, [2] с., іл., факс.
24. «Руська трійця»: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький (1834–1990) : бібліогр. покажч. / ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України ; [уклад. *Л. І. Ільницька* ; передм. *Р. Лубківського*, с. 3-4 ; наук. ред. *Ф. І. Стеблій*]. — Львів, 1993. — 380 с.

25. *Стеблій Ф.* «Русини» — забутий автограф Маркіяна Шашкевича : [стаття і публікація автографа німецькою мовою] / *Феодосій Стеблій* // Шашкевичіана : зб. наук. праць. — Львів ; Вінніпег, 2004. — Вип. 5/6. — С. 558-571.
26. *Тершаковець М.* Причинки до життєпису Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини / *Михайло Тершаковець* // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. — 1904. — Т. 58, кн. 2. — С. 1-48.
27. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліогр. покажч. Т. 1 : 1914–1919 / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника ; уклад.: *Л. І. Льницька* (керівник проекту), *Т. М. Дубова, Л. Я. Кужель, Н. А. Рибчинська, Л. Т. Суц* ; передм. *М. М. Романюка* ; відп. ред. *М. М. Романюк*. — Львів, 2010. — 472 с.
28. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліогр. покажч. Т. 2 : 1920–1923 / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника ; уклад.: *Л. І. Льницька* (керівник проекту), *М. А. Льницька, Л. Я. Кужель, Н. А. Рибчинська, Л. Т. Суц*, за участю *Т. М. Дубової* ; передм. *М. М. Романюка* ; відп. ред. *М. М. Романюк*. — Львів, 2012. — 804 с.
29. *Фаріон І.* Отець Маркіян Шашкевич — український мовотворець: лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму / *Ірина Фаріон*. — Львів : Свічадо, 2007. — 133 с.: факс.
30. *Франко І.* Наше літературне життя в 1892 році: (Листи до редактора «Зорі») / *Іван Франко* // Зібрання творів : у 50 т. — Т. 29. — С. 7-22. — Вперше опубл.: Зоря. — 1893. — № 1. — С. 15-18 ; № 2. — С. 36-37.
31. *Франко І.* Чи Шашкевичеві вірші? / *Іван Франко* // Записки НТШ. — 1904. — Т. 61, кн. 5. — С. 252-254.
32. *Шалата М. Й.* Маркіян Шашкевич: життя, творчість і громадсько-культурна діяльність / *М. Й. Шалата*. — Київ : Наук. думка, 1969. — 254 с. ; 7 л. іл. — Бібліографія в підрядкових примітках.
33. Шашкевич Маркіян. Повне зібрання творів / [упоряд., автор вступ. статті і комент. *Михайло Шалата*]. — Дрогобич : Коло, 2012. — 560 с. : іл.
34. Шашкевич Маркіян Семенович : [біогр. довідка і бібліографія] // Українські письменники : біо-бібліогр. словник. — Київ : Держлітвидав УРСР, 1963. — Т. 3. — С. 598-609.
35. *Щурат В.* Маркіян Шашкевич учеником львівської гімназії / *В. Щурат* // Діло. — 1911. — Чис. 247.